

ПЕРУНОВА О. М.,кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
(Харківський національний
автомобільно-дорожній університет)

УДК 347.965.43

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.9>**СВОЄЧАСНІСТЬ – ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ФОРМИ
ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА**

Своєчасність, як на одне з головних завдань цивільного процесу, ми не можемо не підкреслити той факт, що існують цивільні процесуальні строки, які є зазначеними ЦПК України для вчинення процесуальних дій судом і учасниками цивільного судочинства, а також вони можуть встановлюватися судом в залежності від процесуальних дій, як потрібно зробити у ході судового розгляду справи (наприклад: строки розгляду справи по суті, відкриття провадження у справі, строк на апеляційне оскарження і т.і.). Процесуальні строки тим самим регулюють за допомогою свого зазначення у законі, весь комплекс процесуальних дій, вчинюваних на різних стадіях судочинства, а це підтверджує, той факт, що вони безпосередньо впливають і є певною необхідністю для процесуальної форми, саме її складових, її матеріальної і процесуальної структури. Кожна цивільна справа має лише її притаманні юридичні факти, вимоги, процесуальний зміст самого розгляду, судове рішення.

Процесуальна дія не може бути здійснена для учасників цивільного процесу, якщо вона не є своєчасною, особливо це стосується суду, оскільки лише від нього залежить хід судового розгляду. Прийняття законного і обґрунтованого рішення заснованого на певних процесуальних діях, які є підкріпленими законодавством, а значить відображають хід судової справи, необхідності в певних діях, доказах по справі і т.д., що в свою чергу дає розуміння логічності та доцільності процесуальних дій, де обов'язковим є фіксування цих дій і як результат ми маємо винесення самого судового рішення, яке є результатом ведення самого спору.

Своєчасність дзеркально відображає послідовність та необхідність здійснення певних процесуальних дій саме у конкретний час з застосуванням належного законодавства, виявленням доказів чи інших процесуальних дій, які виявляються законодавчо необхідними для учасників судового процесу і за для винесення аргументованого, законного судового рішення по справі.

Послідовний розгляд і вирішення справи забезпечує оперативність цивільного судочинства, це не дозволяє затягувати процес і слугує важливою гарантією реалізації права на судовий захист, суд у цьому випадку представляє собою владний орган, якому надається законодавче право керувати самим ходом цивільного судочинства.

Процесуальна форма з її стадійність руху справи з процесуальними строками безпосередньо впливають на розуміння *своєчасності – як завдання цивільного процесу*. Стадійність своїм існуванням тим самим відображає свою необхідність при виконанні певних процесуальних дій учасниками судового процесу, забезпечує рівновагу процесуальних дій, логічність їх виконання, а також *своєчасність вчинення окремих процесуальних дій*, де вирішальну роль в визнанні проходження цих правових етапів грає суд.

Ключові слова: цивільний процес, цивільне судочинство, своєчасність, послідовність, принципи цивільного процесу, судові рішення, учасники судового процесу.

Perunova O. M. Timeliness as an element of the procedural form of civil proceedings

Timeliness being one of the main tasks of civil procedure, we cannot but emphasize the fact that there are civil procedural deadlines specified by the Code of Civil Procedure of Ukraine for the performance of procedural actions by the court and participants to civil proceedings, and they may also be set by the court depending on the procedural actions to be performed during the trial (for example, deadlines for consideration of the case on the merits, opening of proceedings, deadline for appeal, etc.) Procedural deadlines thereby regulate, by means of their indication in the law, the entire complex of procedural actions performed at different stages of legal proceedings, which confirms the fact that they directly affect and are a certain necessity for the procedural form, its components, its material and procedural structure. Each civil case has its own inherent legal facts, requirements, procedural content of the proceedings, and court decision.

Procedural action cannot be performed for participants in civil proceedings if it is not timely, especially for the court, since the course of the trial depends on it. Adoption of a lawful and reasonable decision is based on certain procedural actions that are supported by law, which means they reflect the course of the court case, the need for certain actions, evidence in the case, etc., which in turn gives an understanding of the logic and expediency of procedural actions, where it is mandatory to record these actions and as a result we have the court decision itself, which is the result of the dispute itself.

Timeliness mirrors the sequence and necessity of certain procedural actions at a specific time with the application of the relevant legislation, discovery of evidence or other procedural actions that are legally required for the parties to the litigation and for the issuance of a reasoned, legal judgment on the case.

Consistent consideration and resolution of a case ensures the efficiency of civil proceedings, prevents delays in the process and serves as an important guarantee of the right to judicial protection; in this case, the court is a governmental body that is granted the legal right to manage the course of civil proceedings.

The procedural form with its stages of the case and procedural deadlines directly affect the understanding of timeliness as a task of civil procedure. By its existence, the stage reflects the necessity of certain procedural actions by the participants to the court proceedings, ensures the balance of procedural actions, the logic of their implementation, and the timeliness of certain procedural actions, where the court plays a decisive role in recognizing the passage of these legal stages.

Key words: *civil procedure, civil proceedings, timeliness, consistency, principles of civil procedure, court decision, participants to the court proceedings.*

Вступ. Предметом цивільного процесуального права є суспільні відносини, що виникають у сфері цивільного судочинства (процесу). Це пояснюється тим, що у сфері правосуддя не можливі суспільні зв'язки, не врегульовані правом, оскільки всі вони мають юридичну форму у вигляді цивільних процесуальних відносин [1, с. 18].

Так, ЦПК України у своїх правових положеннях, зазначає принципи цивільного судочинства за допомогою яких реалізуються основні ідеї, уявлення про суд і правосуддя, які закріплюються в нормах цивільного процесу, серед яких : верховенство права, повага до честі і гідності, рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; змагальність

сторін; диспозитивність; пропорційність; обов'язковість судового рішення; забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, встановлених законом, розуміння строків розгляду справи судом; неприпустимість зловживання процесуальним правом і; відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення. Всі ці принципи є основними і зазначеними у законодавстві, як головні засади цивільного процесу є взаємопов'язаними між собою і складають певний формат матеріального і процесуального права, для кожної конкретної справи.

Також ст. 2 Цивільного процесуального кодексу України (далі ЦПК України 2023 р.) зазначає завдання та основні засади цивільного судочинства, які по суті правового розуміння складають існування самої процесуальної форми розгляду і вирішення цивільного спору. В цьому правовому положенні зафіксовано, що головним завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та *своєчасний* розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорювальних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Суд та учасники судового процесу зобов'язані керуватися завданнями цивільного судочинства, яке превалює над будь-якими іншими міркуваннями в судовому процесі [2, с. 7].

Практика застосування матеріального і процесуального законодавства у цивільному судочинстві свідчить, що вимоги своєчасного розгляду і вирішення цивільних справ не завжди зводяться тільки до найкоротших строків. В кожному конкретному випадку процесуальна форма, яка проявляється у тому числі і в процесуальних строках, не повинна домінувати над змістом та суттю цивільно-правового спору та способом його вирішення [3, с. 10].

Постановка завдання. Метою статті є приділення уваги і розгляду саме такому завданню цивільного судочинства, як *своєчасність*, можливість висловити деякі погляди на співіснування своєчасності у процесуальній формі цивільного судочинства та їх взаємозв'язок, який є набагато більшим, чим може здаватися на перший погляд.

Отже, слід зазначити, що багата кількість юристів та спеціалістів з права та цивільного процесу переглядали розуміння самих засад (принципів) цивільного процесу, але при огляді цього матеріалу, нам здається досить актуальним і недостатнім залишається важливість приділеної уваги, саме огляду своєчасності – як необхідного елементу для руху справи і винесення законного і обгрунтованого рішення для учасників судового процесу, яка впливає на процесуальну форму і зміст судового процесу, а також зазначимо, що сьогодні у юридичній літературі з'явилися нові судження і погляди на структуру самої своєчасності, так, наприклад – це може бути розуміння *процесуальної економії*, як нового принципу цивільного процесу. Нам здається, що цей принцип безперечно можна віднести до притаманності саме своєчасності цивільного судочинства.

Результати дослідження. Дозвольте звернути увагу на декілька достатньо новітні юридичні праці, які так чи інакше торкаються розуміння поняття своєчасності і її впливу на процесуальну форму в цілому.

Серед таких авторів, юристів-теоретиків були: М.Л. Коханська, С. Музичко, С.В. Дяченко та О.С. Ковальчук.

Так, у своїй статті М.Л. Коханська зазначає такий принцип, як *процесуальна економія*, яка є спрямованою на забезпечення виконання завдання своєчасності та доцільності вибору процесуальних засобів, які спрямовані на оптимізацію процедури з розгляду справи, економію матеріальних витрат суб'єктів процесу. Враховуючи варіанти співвідношення часу, процесуальних засобів, які спрямовані на оптимізацію процедури з розгляду справ, економію матеріальних витрат, справедливим щодо змісту цього поняття буде говорити про їх оптимальне співвідношення, а не про економію у буквальному значенні слова. Автор вважає, що відповідно до чинного законодавства процесуальна економія відображається через вимоги своєчасності та доступності судочинства (простота процесуальних засобів, оптимальна вартість процесу, врахування інтересів бідних верств населення тощо), що за умови дотримання всіма суб'єктами процесу цивільної процесуальної форми. Недопустимості зловживання

правами, неупередженості суду у здійсненні судочинства та застосування дискреційних повноважень забезпечує ефективність судочинства [4, с. 14 – 16].

С. Музичко у своїй праці розкриває поняття та зміст принципу процесуальної економії, вказуючи на те, що швидкість судочинства є необхідною умовою для досягнення об'єктивної істини. Судове рішення повинно відповідати фактичним обставинам. А встановити їх тим легше, чим менше часу пройшло з моменту їх виникнення. Крім того, потреба у захисті права особи виникає через його порушення, що ставить її у скрутне становище, призводить до ускладнень та подальшої правової невизначеності [5, с. 96].

На думку, С.В. Дяченко та О.С. Ковальчук на особливості цивільного судочинства України, для якого характерним є довготривале вирішення спорів і перенавантажена судова система в цілому. Автори у своїй праці вказують на ще один новий принцип, такий, як принцип *концентрації* цивільного процесу, що стане напрямом своєчасного та справедливого вирішення справи. Вказуючи на те, що концентрація є нічим іншим, як концентрація доказового матеріалу, тобто надання суду першої інстанції доказів в обсязі, необхідному для правильного і своєчасного розгляду і вирішення справи у визначений законом строк. Вони вважають, що принцип концентрації за юридичною природою є похідним від процесуальної економії, принцип концентрації не зможе повністю забезпечити своєчасний розгляд справи. Процесуальна активність повинна бути у всіх учасників справи [6, с. 96-97].

Отже, визначимо, той факт, що сьогодні ми живемо у час цифровізації і адаптації прийняття дуже швидких дій учасників судового процесу, це вимагає сучасність законодавства і також ведення судового процесу, яке може відбуватися за допомогою цифровізації та дистанційного розгляду. В підтвердження цього факту можна визначити такі закони, як : Закон України «Про електронні довірчі документи»; Закон України «Про електронні документи та електронний документо обіг»; ЦК України; ЦПК України. Тому, сьогодні ми приходимо до певного прискорення процесуальних дій, які є зазначеними у ЦПК України та певному стадійному руху справи.

Механізм стадійного руху цивільної справи, взаємозв'язку процесуальної дії суб'єктів цивільної справи, взаємозв'язку процесуальних дій суб'єктів процесуальної діяльності та їх документальне оформлення складає цивільний процес (цивільне судочинство) як встановлений законом порядок розгляду і вирішення цивільних справ [7, с. 18].

Процесуальна форма, яка пронизує судочинство з цивільних справ – не є формальністю, якою можливо зневажити, а законодавчо встановлений засіб здійснення правосуддя зазначений в ЦПК України, тобто вона, по суті відображає механізм цього стадійного руху закріплюючи його на законодавчому рівні, де кожна дія учасників судового процесу має свою логічну послідовність і затверджені процесуальні дії згідно змісту і форми цивільного провадження.

Таким чином, ми маємо справу саме переш за все з ***послідовністю, а значить з аналогією «своєчасності», яка досягається у цивільному процесі завдяки процесуальній формі і змісту по конкретній розглядає мій справі.*** Процесуальна дія не може бути здійснена для учасників цивільного процесу, якщо вона не є своєчасною, особливо це стосується суду, оскільки лише від нього залежить хід судового розгляду, його правовий результат, прийняття законного і обгрунтованого рішення заснованого на певних процесуальних діях, які є підкріплені законодавством, а значить відображають хід судової справи, необхідності в певних діях, доказах по справі і т.д., що в свою чергу дає розуміння логічності та доцільності процесуальних дій, де обов'язковим є фіксування цих дій і як результат ми маємо винесення самого судового рішення, яке є результатом ведення самого спору.

Визначимо також, якщо ми звертаємо нашу увагу на категорію своєчасності, як на одне з головних завдань цивільного процесу, ми не можемо не підкреслити той факт, що існують цивільні процесуальні строки, які є зазначеними ЦПК України для вчинення процесуальних дій судом і учасниками цивільного судочинства, а також вони можуть встановлюватися судом в залежності від процесуальних дій, як потрібно зробити у ході судового розгляду справи (наприклад: строки розгляду справи по суті, відкриття провадження у справі,

строк на апеляційне оскарження і т.і.). Процесуальні строки тим самим регулюють за допомогою свого зазначення у законі, весь комплекс процесуальних дій, вчинюваних на різних стадіях судочинства, а це підтверджує, той факт, що вони безпосередньо впливають і є певною необхідністю для процесуальної форми, саме її складових, її матеріальної і процесуальної структури. Кожна цивільна справа має лише їй притаманні юридичні факти, вимоги, процесуальний зміст самого розгляду, судове рішення.

Так, наприклад, воєнний стан, сьогодні не є перешкодою для здійснення правосуддя та не є підставою для зупинення судового процесу. Відповідно до чинного законодавства учасники процесуальних правовідносин мають право подавати відповідні клопотання таким чином, щоб вони відповідали вимогам для поновлення таких строків. Цей наведений випадок, підкреслює той факт, що строки безпосередньо впливають на своєчасність судового процесу, але казати лише про них ми не можемо, оскільки вона (своєчасність) є складовим елементом самої загальної процесуальної форми її змісту.

Процесуальна форма – явище фактичного порядку, вона належить саме відповідній формі (цивільній), а зміст буде відрізнятися своїми юридичними, характерними складовими, які з'ясовуються і фіксуються в процесі руху самої справи.

Висновки. Зазначимо, що ми не можемо казати лише про те, що своєчасний розгляд і вирішення цивільної справи вказує лише на строки і межі вирішення цього спору. Нам здається, що своєчасність – як завдання цивільного судочинства забезпечує процесуальну форму певними матеріальними та процесуальними діями, в рамки виконання яких стають усі учасники судового процесу. Своєчасність дзеркально відображає послідовність та необхідність здійснення певних процесуальних дій саме у конкретний час з застосуванням належного законодавства, виявленням доказів чи інших процесуальних дій, які виявляються законодавчо необхідними для учасників судового процесу і за для винесення аргументованого, законного судового рішення по справі. Сама процесуальна форма цивільного судочинства задає «темп» у вигляді своєчасності, необхідності здійснення певних процесуальних дій для матеріального і процесуального змісту справи.

Зауважимо також, що своєчасний розгляд і вирішення справи забезпечує оперативність цивільного судочинства, це не дозволяє затягувати процес і слугує важливою гарантією реалізації права на судовий захист, суд у цьому випадку представляє собою владний орган, якому надається законодавче право керувати самим ходом цивільного судочинства.

Суд та учасники судового процесу зобов'язані керуватися завданнями цивільного судочинства, від цього залежить винесення своєчасного та так бажаного судового рішення для всіх. Однак, слід зазначити, що суд – як обов'язковий, необхідний суб'єкт у цих правовідносинах є керуючим органом від якого залежить прийняття багатьох рішень, і які можуть вплинути на хід розгляду справи. Саме на суд покладено виконання основного завдання цивільного судочинства як *своєчасність*, а також *справедливість* і *неупередженість*, тому саме від нього залежить ефективність застосування норм цивільного судочинства, їх необхідність при певних процесуальних діях.

Вважаємо, що процесуальна форма з її стадійністю руху справи з процесуальними строками безпосередньо впливають на розуміння *своєчасності* – як завдання цивільного процесу. Стадійність своїм існуванням тим самим відображає свою необхідність при виконанні певних процесуальних дій учасниками судового процесу, забезпечує рівновагу процесуальних дій, логічність їх виконання, а також *своєчасність вчинення окремих процесуальних дій*, де вирішальну роль в визнанні проходження цих правових етапів грає суд.

Таким чином, процесуальна форма з її стадійність повністю є відповідальною за послідовність, своєчасність ведення цивільного судочинства, суд відповідає за обґрунтоване наповнювання стадії, суд не може піти далі, якщо не визначено певне рішення по конкретній стадії процесу, послідовність дотримання процесуальних дій, представлення необхідних юридичних фактів, винесення судового рішення. Це завдання цивільного судочинства, на нашу думку дуже впливає на зміст самої процесуальної форми цивільного судочинства, оскільки за допомогою суду (керуючого органу) і учасників судового процесу здійснюються

характерні, необхідні дії і вони повинні не лише опиратися на законодавчі строки, а і бути поступово логічними, своєчасними, послідовними, що остаточно приведе до вирішення самого спору, оформлення судового рішення, яке повинно бути обґрунтованим і законним.

Список використаних джерел:

1. Цивільне право та процес: підготовка до іспиту. Частина друга : навч. посіб. / кол. Авт. [Резворович К.Р. (кер.0), Юнін О.С., Юніна М.П. та іє.]. – Дніпро : Видавець Біла К.О., 2020. – 216 с.
2. Цивільний процесуальний кодекс України. Суми: ТОВ ВВП НОТІС. 2023. 256 с.
3. Лічман Л.Г. Деякі пропозиції щодо вдосконалення цивільного процесуального законодавства України. Актуальні проблеми цивільного права та процесу: матер. Між нар. наук. конф., присвяченої пам'яті Ю.С. Червоного (Одеса, 16 грудня 2011 р.) / Національний ун-т «Одеська юридична академія.»- Одеса: Фенікс, 2011. 186 с.
4. Кохацька М.Л. Принципи цивільного судочинства, які забезпечують своєчасність судового захисту. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 9, С. 14-18.
5. Музичко С. Поняття принципу процесуальної економії в цивільному судочинстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Т.1 № 73, С. 92-97.
6. Ковальчук О.С. Дяченко С.В. Концентрація цивільного процесу як засіб забезпечення своєчасного розгляду справи. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Випуск 3 (28) Т. 1, С. 96-99.
7. Цивільне процесуальне право України / За ред. В.В. Комарова. – Харків.: Право, 1999. – 580 с.

